

RASTER ILI NE-RASTER

Slika 1.

Hitchcock, Alfred (1959.) *Sjever-sjeverozapad*, scena iz filma - dolazak autobusom

Izvor: <http://classicfilmsreloaded.com/north-by-northwest.html> (siječanj 2012.)

Slika 2.

Hitchcock, Alfred (1959.) *Sjever-sjeverozapad*, scena iz filma - napada aviona na Cary Granta

Izvor: <http://classicfilmsreloaded.com/north-by-northwest.html> (siječanj 2012.)

Slika 3.

Zagreb (2012.) Donji grad i Lenucijeva potkova

Izvor: <http://maps.google.hr/maps?hl=hr&tab=wl> (siječanj 2012.)

Slika 4.

New York (2012.) Manhattan i Central park

Izvor: <http://maps.google.hr/maps?hl=hr&tab=wl> (siječanj 2012.)

*Raster je kao i demokracija najgori način, osim svih ostalih koje smo ikada probali*¹.

Raster ili ne-raster

Osvrt na tekst "Grid and Anti-Grid - A landscape dialectic of socioenvironmental ideas"² Garrett Dash Nelson³, svibanj 2009.

Slika 5.
Nelson, Garrett Dash (2009.) *Grid and Anti-grid*, Izvorna slika na naslovnoj strani

Uvod

SAD, New York, Manhattan i Central park su predmet čežnje cijeloga svijeta. Aktualna svjetska kriza pomiče centar svijeta prema Šangaju i Kini, ali jedan od najboljih pokazatelja stvarne promjene će biti kada sirotinja počne bježati u Kinu, a ne u Ameriku. Jedan od elemenata koji stvaraju sliku takvog New York-a je fenomenalni urbanistički raster Manhattan-a u kojem je "izrezana rupa" za Central park. U popularnoj kulturi je manje poznato da se kroz cijeli sjevernoamerički kontinent proteže drugi još pravilniji raster, samo u većem mjerilu. Taj raster se provlači jednako kroz naseljena i nenaseljena područja, čak i područja koja nama evropljanima izgledaju kao pustinja.

¹ Parafraza čuvene izjave Winstona Churchila: "Democracy is the worst form of government, except for all those other forms that have been tried from time to time." (from a House of Commons speech on Nov. 11, 1947)

Izvor: [http://wais.stanford.edu/Democracy/democracy_DemocracyAndChurchill\(090503\).html](http://wais.stanford.edu/Democracy/democracy_DemocracyAndChurchill(090503).html) (siječanj 2012.)

² Nelson, Garrett Dash (2009.) *Grid and Anti-Grid, A landscape dialectic of socioenvironmental ideas*

Izvor: <http://people.matinic.us/garrett/papers/grid-antigrd.pdf> (siječanj 2012.)

³ Nelson, Garrett Dash je student na doktoratu na odjelu zemljopisa, Studija krajolika i socijalne ideologije, na Sveučilištu Wisconsin-Madison, WI, USA

Izvor: <http://envhist.wisc.edu/people/students/index.shtml> (siječanj 2012.)

(Slika 1).
Hitchcock, Alfred (1959.) *Sjever-sjeverozapad*, scena iz filma - dolazak autobusom
Izvor: <http://classicfilmsreloaded.com/north-by-northwest.html> (siječanj 2012.)
Lokacija:
Križanje cesta Corcoran Road i Garces Highway, Wasco, California USA
Izvor: <http://www.carygrant.net/reviews/NxNW%20Locations.html> (siječanj 2012.)

To pokazuje druga slika iz "američke slikovnice čežnje", a to je fenomenalna scena iz Hitchcockovog filma *Sjever-sjeverozapad* u kojoj avion napada Cary Granta u potpunoj pustoši tipičnoj za beskrajni američki krajolik. Ako se prisjetimo, scena se odvija na križanju 2 ceste koje se križaju pod pravim kutem. Sva 4 smjera vode na 4 strane svijeta, pravocrtno sve do horizonta. To naravno pojačava napetost filma (suspence) i preko Hitchcocka, i Hollywooda poslana je još jedna slika koja nas očarava, ali tu scenografiju su 200 godina prije Hitchcocka postavili urbanisti, koji se tada nisu tako zvali. Jedan od rezultata takvog urbanizma je mogućnost da se gradovi šire na periferiju kroz unaprijed postavljeni raster. Iz perspektive Zagreba, takvu pravilnost možemo gledati sa oduševljenjem, a odmah nakon toga sa žaljenjem zbog naše nemogućnosti.

Posebno nas može žalostiti što i mi imamo slično nasljeđe u pravilnom rasteru zagrebačkog Donjeg grada, ali on je zaboravljena epizoda iz boljih vremena. Mentalna slika grada Zagreba, ili popularno rečeno slika sa razglednice je Donji Grad, a ne Trešnjevka ili Novi Zagreb.

(Slika 3.)
Zagreb (2012.) Donji grad i Lenučijeva potkova
Izvor: <http://maps.google.hr/maps?hl=hr&tab=wl> (siječanj 2012.)
(Slika 4.)
New York (2012.) Manhattan i Central park
Izvor: <http://maps.google.hr/maps?hl=hr&tab=wl> (siječanj 2012.)

Jednako tako u popularnoj kulturi postoji samo jedno mjesto u koje idu Superman, Batman i King Kong, ali i Rem Koolhaas, koji će napisati knjigu koja je postala obavezna lektira svim arhitektima svijeta "Delirious New York". To je Manhattan - ne Brooklyn, ne Queens, i ne neki drugi grad kao Chicago ili Los Angeles, koji mogu biti veći i jači gradovi. Ne, samo je jedan Manhattan i samo je jedan New York.

Slika 6.
Wasco 2012. Gradić sa 25000 stanovnika prati postojeći raster izvan grada.
Lokacija: u blizini raskršća gdje je snimljena scena iz filma Sjever-sjeverozapad.
Izvor: <http://maps.google.hr/maps?hl=hr&tab=wl> (siječanj 2012.)

Slika 7.
Zadar 2012. Grad sa 76000 stanovnika ne prati postojeći antički raster izvan grada.
Izvor: <http://maps.google.hr/maps?hl=hr&tab=wl> (siječanj 2012.)

Ipak unatoč takvoj fenomenalnoj uspješnosti, u SAD postoje kritike upućene prema rasteru, tom tako jednostavnom i uspješnom načinu planiranja. U tom kontekstu, a posebno iz komplicirane Evrope i još kompliciranijeg Zagreba, takva kritika može biti vrlo zanimljiva. Zbog toga je odabran predmetni tekst.

Osvrt

Garrett Dash Nelson počinje tekst zapažanjem da granica između grada i parka - Manhattan-Central park - predstavlja više od morfološke granice. Ona je konceptualna i ideološka. Grad je rasterom pravilan i racionalan, a park je ruralno romantičan. Spojene su dvije opozicije i tu nastaje tenzija. Oblikovanje Central parka proizlazi iz slikovite pejzažne tradicije u Engleskoj 18 st. Ona je opet nastala kao reakcija na industrijsku revoluciju 17 st. koja je srednjovjekovne gradove pretvorila u prenapučena i dehumanizirana mjesta.³ John Evelyn već 1661. g. spominje kao rješenje sadnju zelenog pojasa oko grada, kao prirodno sredstvo protiv onečišćenja.⁴ U suradnji sa Christopherom Wrenom on radi plan rekonstrukcije Londona 1666. nakon velikog požara, sa kružnim oblicima oblicima poput paukove mreže.⁵

Slika 8.

Evelyn John (1666.) Plan rekonstrukcije Londona nakon velikog požara
Izvor: <http://www.oldlondonmaps.com/viewspages/0345.html> (siječanj 2012.)

³ Nelson, Garrett Dash (2009.) *Grid and Anti-Grid*, str. 3

"The Picturesque tradition found its original impulse in a popular reaction to the changing face of English cities in the seventeenth century as commercial expansion, social upheaval, and industrial technology began to transform the medieval royal center into a crowded, dehumanizing urban catastrophe. The shocking spectacle of urban"

⁴ Ibid., str 3.

"John Evelyn complained in 1661 that "*Catharrs, Phthisicks, Coughs and Consumptions* rage more in this one City than in the whole Earth besides." He suggested that the problem could be ameliorated by planting a greenbelt around the city ..."

⁵ Ibid., str 3.

Evelyn collaborated with Christopher Wren on a plan for rebuilding London after the Great Fire. Their plan relied on a "spider web pattern" which subordinated the grid to a network of boulevards and plazas.

Ironično je što u Engleskoj, u kojoj je stvoren geometrizirani pejzaž za potrebe poljoprivrede, upravo u njoj nastaje reakcija i obrat prema neformalnoj i slobodnoj estetici.⁶ Anti-raster postaje način odmaka od monotonije i predefiniranog pejzaža, a nakon toga i prema predefiniranom društvu.⁷ Raster je počeo predstavljati razarajuću, nemilosrdnu i profilersku eksploataciju okoliša.⁸

Osim što takav stav ulazi u popularnu kulturu, poklapa se i sa željom stvaranja izvornog engleskog identiteta, kao i potrebom stvaranjem originalnih "engleskih" aristokratskih vrijednosti.⁹ Anti-raster tako preuzima elemente anti-kontinentalizma, i stvaranje poželjne slike o iznimnoj engleskoj uljuđenosti prema prirodnom okolišu. Francuska istovremeno postaje poznata po svojem krutom i geometrijskom oblikovanju vrtova koji postaju poznati pod imenom Francuski vrt.¹⁰

⁶ Ibid., str 4

"Ironically, as Keith Thomas observes, it was England whose standard, unvalorized landscape had become the most geometric by way of agricultural practices, and thus "it was there, accordingly, that the opposite quality of informality made its greatest aesthetic appeal."

⁷ Ibid., str 4

"Thus when William Gilpin stated that "all the formalities of hedgerow trees and square divisions of property [are] disgusting in a high degree," he was contributing to a rhetoric of the anti-grid as a way to escape from the monotony of an overly-formalized landscape, and, by homology, an overly-formalized society."

⁸ Ibid., str 5

The grid, as Stephen Daniels observes, came to represent a landscape which had been "ruthlessly mobilized for the production of rent, for the making of money," and which had "dissolved the rootedness of an old hereditary domain."

⁹ Ibid., str 5

In many ways the Picturesque style was indeed an attempt to assert a unique English cultural identity against Continental styles, as well as an effort to carve out a repository of traditional aristocratic value.

¹⁰ Ibid., str 6

"The anti-grid therefore took on elements of anti-Continentalism, a sense of exceptional English sympathy with the natural world. (France in particular had become famous for its ornate, rigidly ordered formal gardens with geometric parterres laid out with rectilinear regularity, known eponymously as *jardins à la française*.)"

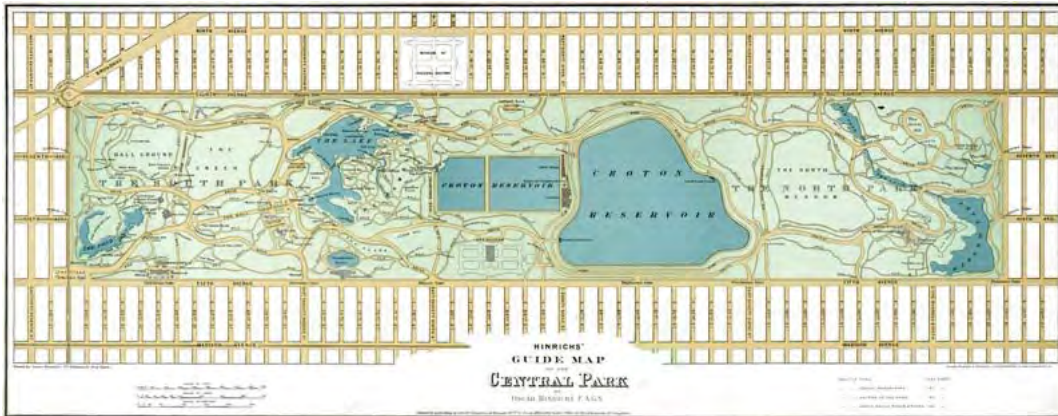

Slika 8.
Nash, John (1833.) Regent Park, London
Izvor: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Regent's_Park_London_from_1833_Schmollinger_map.jpg
(siječanj 2012.)

Početak 19. stoljeća ekonomija jača i situacija se mijenja. Umjesto jednostavnog postavljanja ulica u pravilnom rasteru, i prepuštanju nadi da će se stvari same od sebe postaviti na bolje, gradske uprave postaju dovoljno snažne za rekonstrukcije gradova prema novim idealima,¹¹ odnosno prema već formiranim idejama engleskog pejzažnog vrta, koji sada iz periferije konačno može ući u gradske matrice. Takav je npr. projekt za Regent park 1833.

¹¹ Ibid., str 7

" All at once, instead of being limited to crudely laying down a grid of streets and hoping for the best, urban bureaucrats had the political and economic power to rework the city in a more idealized image. "

Slika 8.
Olmsted, Frederick Law (1873.) Projekt za Central Park, Manhattan, New York
Izvor: <http://yuriartibise.com/blog/history-urbanism-north-america-1800s/> (siječanj 2012.)

I konačno utjecaj prelazi u SAD pa 1873. Frederick Law Olmsted projektira Central park kao anti-grid. Njegova obrazloženja su i dalje poetična, ali on usput uvodi i potrebu socijalne brige prema ugroženima čiji život treba učiniti sretnim i zdravijim na način projektiranja anti-rastera. ¹²

¹² Ibid., str 12

"Olmsted wrote of his park-building activities, "is simply to produce a certain influence in the minds of people and through this to make life in the city happier and healthier. The character of this influence is a poetic one."

Slika 9.
Stein Clarence, Wright Henry, Cautley Marjorie Sewell (1929.) Projekt za Radburn, New Jersey
Izvor: <http://internalreserves.blogspot.com/2011/01/radburn-new-jersey-usa-2001.html> (siječanj 2012.)

Modernizam, pa kriza 1929., te nakon toga američki New deal-a, u anti-grid konceptu pojačavaju socijalnu etiku sa idejom potrebe smanjenja gustoće izgradnjom novih naselja na periferiji velikih gradova, sve u parkovnom zelenilu. Nove ideje superbloka sa stambenim susjedstvima, ipak i dalje zadržavaju stare anti-grid forme ¹³

¹³ Ibid., str 14

"Clarence Perry provided a theoretical trial run for the New Deal emphases on the decongested anti-grid with his typological concept developed in the 1920s of the "neighborhood unit," which abandoned the grid on both aesthetic and practical terms—Perry expected that a curvilinear plan would cost significantly less than a grid.³⁷ Clarence Stein and Henry Wright collaborated together on projects like Radburn, New Jersey, which introduced the concept of the cul-de-sac—a quintessential anti-grid feature—into American planning. Stein identified the superblock layout and the park (both of which took shape in anti-grid forms) as axiomatic concepts of new towns."

Slika 10

Jefferson Thomas (1785.) *Land Ordinance*

Izvor: <http://www.robinsonlibrary.com/america/unitedstates/1783/1783/1785.htm> (siječanj 2012.)

Prema kraju teksta autor zaključuje kako se i Thomas Jefferson i Frederick Law Olmsted bore za jednaka demokratska načela. Jefferson (1743-1826) političar, predsjednik, kao stvoritelj pravilnog rastera američkog pejzaža, koji djelomično prizlazi iz njegovog nastojanja za unapređenje poljoprivrede i Olmsted (1822-1903) socijalni kritičar i urbanist, kao neprijatelj rastera, esteta, ali jednako ruralni ideolog. Možda između njih postoji veza, odnosno spoj koji daje novu vrijednost¹⁴ Neprestana borba rastera i anti-rastera je bez pobjednika, zato jer su oba koncepta u izjednačena i u ravnoteži. To se može vidjeti po tome što se jedan koncept ne može razumjeti bez razumjevanja drugoga.

¹⁴ Ibid., str 17

This emphasis on a formal expression of democratic values grounds Eckbo in the tradition of Thomas Jefferson and Frederick Law Olmsted, Sr., who also viewed their design work (at the University of Virginia and Central Park, respectively) as statements of democratic values. What are we to make of such a statement? It amalgamates Thomas Jefferson, acolyte of the American land grid and prominent ruralist; Olmsted, inveterate enemy of the grid and aesthetic rural ideologue; and Eckbo, techno-futurist obsessed with geometric humanism, into the same historical lineage. Each had quite different views on the grid. Is it possible, then, to say that the democratic values that they each espoused (often *through the mode* of their disparate grid rhetorics) binds them together?

¹⁵ Ibid., str 19,20

We are consequently left with a vision of the grid and the anti-grid as an agonistic (rather than antagonistic) interplay of cultural forces these two kingdoms of gridded and anti-grid ideals exist in perpetual equilibrium, and they secrete out a landscape history which cannot be apprehended without acknowledging both.

Slika 11.
(1988) *Tompkins Square Park Riot*
Izvor: <http://www.tumblr.com/tagged/tompkins-square-park-riot> (siječanj 2012.)

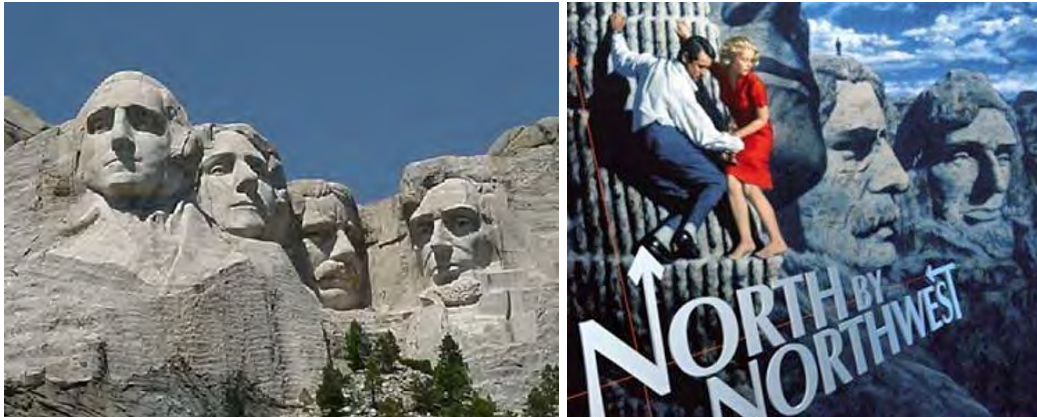
Ovakvo pomirenje rastera i anti-rastera D.G.Nelsona, je neobično slično zaključnom pomirenju koji nudi David Harvey u svom tekstu "Socijalna pravda, postmodernizam i grad", a vezano na problem definiranja prava na javni prostor, kroz primjer pobune na Tompkins Square Park u New Yorku 1988. gdje je policija htjela s trga "maknuti" beskućnike i razne druge pripadnike "novih socijalnih pokreta":

"Kritika univerzalnih težnji prema pravdi i racionalnosti, bez obzira da li dolazi od strane tržišnog kapitalizma, još je uvijek relevantna. Jednako tako je vrijedno i oslobađajuće sagledati alternativne koncepcije koje su nastale unutar novih socijalnih pokreta koji su nastali u posljednja dva desetljeća.¹⁶

¹⁶ Harvey, David (1996) *Social Justice, Postmodernism and the City Readings in Urban Theory*, Susan Fainstein i Scott Campbell, urednici, Blackwell Publishers 1996.

¹⁴ Ibid., str 19,20

Harvey pokušava pronaći socijalnu pravdu uz poštivanje postmodernog relativizma, što je skoro nemoguće. Ne može je precizno definirati pa zapravo prepušta ulici dogovor i na kraju se dogodilo to da je policija 1991. godine očistila trg, zabranila okupljanje i uspostavila neprestanu stražu od 20 policajaca. To je poraz za obje suprotstavljene strane.

Slika 11.
(1927-1939.) Planina Rushmore
George Washington, Thomas Jefferson, Theodore Roosevelt, Abraham Lincoln

Slika 12
Herrmann Bernard (2007.) *North By Northwest: The Complete score*, Omot CD-a s glazbom iz filma
Izvor: <http://www.varesesarabande.com/servlet/the-68/North-By-Northwest-cln--The/Detail> (siječanj 2012.)

Kao što se Harvey ne bavi policajcima braniteljima modernog kapitalističkog poretka, tako se Nelson u svojem tekstu ne bavi Jeffersonom, svojevrsnim urbanističkim policajcem, koji je postavio raster za eksploataciju tada beskonačnih bogatstava Amerike. On se više bavi svim onima koji su se protiv rastera borili. To je na određeni način nedostatak oba teksta, ali su oba istraživanja ipak doprinos u razumjevanju problema. Iz hrvatske perspektive ovakva nemogućnost jasnih zaključaka obeshrabruje jer nama nedostaju pravila i pravilni rasteri. Trebalo je prije 200 godina imati Jeffersona tako velikog da mu vrijedi podignuti spomenik veličine planine (Rushmor). Nelson i Harvey nastupaju iz pozicije "Jeffersona koji je već isklesan u planinu" pa vjerojatno nemaju potrebe to u svojem tekstu ponavljati. Njima nije nužno ići dalje od razumijevanja problema. Nama u Hrvatskoj je to potrebno.

Slika 13
Radman Andrej, Vrbanek Igor (2009.) Natječajni projekt za Duilovo, Split

Na kraju ovog teksta prilažem i jedan mali osobni doprinos rasteru. U natječaju za Duilovo u Splitu smo kolega Andrej Radman i ja predložili novogradnju točno u jedno polje antičkog rastera - centurijacije - koja postoji u Splitu. Ako se pažljivije pogledaju karte i snimke Splita, raster ulica u većem dijelu poštuje raster centurijacije gotovo na jednak način kao što to čine američki gradovi. Ipak daljnjim promatranjem vidi se sustavno krivljenje i lomljenje rastera koje traje već 2000 godina.